

УДК 336.71:338.124.4

ДОСЛІДЖЕННЯ ПАРАМЕТРІВ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

О.О. Ромахова, к.е.н., доцент

Р.В. Водолазкін

Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, Сєверодонецьк, Україна

Ромахова О.О., Водолазкін Р.В. Дослідження параметрів ефективності системи економічної безпеки.

У статті розглянуто поняття системи економічної безпеки, виявлено її складові елементи. Обґрунтовано вибір параметрів системи економічної безпеки. Запропоновані показники, що визначають ефективність системи економічної безпеки для українських підприємств.

Ключові слова: економічна безпека, система, параметри системи, ефективність, показники ефективності

Ромахова О.О., Водолазкин Р.В. Исследование параметров эффективности системы экономической безопасности.

В статье рассмотрено понятие системы экономической безопасности, выявлены ее составляющие элементы. Обоснован выбор параметров системы экономической безопасности. Предложены показатели, определяющие эффективность системы экономической безопасности для украинских предприятий.

Ключевые слова: социальное страхование, реорганизация управления, стандарты, качество жизни, страховые вклады

Romahova O.O., Vodolazkin R.V. Study parameters the effectiveness of the system of economic security.

The article the concept of economic security was considered, its constituent elements were revealed. A choice of parameters of economic security's system. Proposed indicators determining the effectiveness of the system of economic security for Ukrainian enterprises.

Keywords: economic security, system, system settings, effectiveness, efficiency indexes

Діяльність підприємств у сучасних умовах господарювання в Україні є досить складною. Це пов'язано не тільки із загальним кризовим станом української економіки, збереження інфляцією, низьким курсом гривні та іншими макроекономічними деформаціями, але і з рядом специфічних факторів, що підсилюють активізацію загроз економічної безпеки підприємства. В інших більш сприятливих умовах кожне підприємство стикається як із зовнішніми загрозами, так із внутрішніми. Для того, щоб протистояти мінливим умовам функціонування, необхідно мати стратегію протистояння загрозам, тобто налаштувати систему економічної безпеки.

Економічна безпека повинна стати тим прошарком між зовнішнім оточенням підприємства та його функціональними підсистемами, яка забезпечить стабільний розвиток та ефективність господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Даній проблемі в науковій літературі присвячені роботи таких авторів як Колпакова П. [1], Ляної Г. [2], Ляшенко О. [3], Козаченко Г., Пономарьова В. [4], Шевченка І. [5], Шемаєвої Л. [6].

В роботах наведених авторів висвітлені підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства, розглянуті підходи до формування концепції на підприємствах, визначені особливості та специфіка організації системи економічної безпеки на українських підприємствах, проте залишилися деякі питання, що підлягають подальшого дослідження – визначення параметрів ефективності системи економічної безпеки.

Метою статті є дослідження параметрів ефективності системи економічної безпеки та визначення показників.

Виклад основного матеріалу

Як було зазначено, на ефективність системи економічної безпеки впливають ряд чинників. Серед цих чинників найбільше значення мають наступні [7].

1) Концентрація влади та монополізація ринку промислових підприємств.

2) Перерозподіл зон впливу на промислові зони залежно від політичного чинника.

3) Достатній рівень тіньової економіки.

4) Складність та високий рівень бюрократизму в державних органах на пряму пов'язаних із функціонування підприємств.

5) Зменшення інвестиційної привабливості українських підприємств для іноземного ринку.

6) Наявність низки соціальних проблем – низький рівень доходів населення, безробіття, плинність кадрів, політична нестабільність.

7) Недосконалість законодавства, яке регулює відносини у сфері підприємництва.

8) Відносна «молодість» українського бізнесу і невідпрацьованість засобів і методів захисту власної економічної безпеки, відсутність досвідчених фахівців.

Крім того, економічна діяльність за своєю суттю є досить різнобічною. Вона пов'язана з вирішенням організаційних питань, правовими та економічними проблемами, технічними аспектами, кадровими і т. д.

Особливо ускладнюється управління такою діяльністю коли підприємство є досить великим, диверсифікованим виробничим підприємством, яке має широкі ділові зв'язки та значну кількість контрагентів: постачальників, кредиторів, позичальників, клієнтів.

Неможливо не враховувати вплив зазначених чинників, та, насамперед, неможливо не мати ефективну стратегію щодо зниження негативного впливу.

Економічна безпека підприємства – це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому [8].

Економічна безпека підприємства характеризується сукупністю якісних і кількісних показників, найважливішим серед яких є рівень економічної безпеки [9].

Рівень економічної безпеки підприємства – це оцінка стану використання корпоративних ресурсів за критеріями рівня економічної безпеки підприємства [10].

З метою досягнення найбільш високого рівня економічної безпеки підприємство повинно стежити за забезпеченням максимальної безпеки основних функціональних складових своєї роботи. Функціональні складові економічної безпеки підприємства – це сукупність основних напрямків його економічної безпеки, що істотно відрізняються один від одного за своїм змістом [11].

До складових елементів економічної безпеки слід відносити:

- фінансова безпека;
- політико-правова безпека;
- інтелектуальна безпека;
- кадрова безпека;
- техніко-технологічна безпека;
- інформаційна безпека;
- екологічна безпека;
- силова безпека.

Для того, щоб сформувати ефективну систему економічної безпеки необхідно забезпечити високий ефективний рівень функціонування кожного елемента. Для цього необхідно розробити систему показників, які будуть характеризувати стан того, чи іншого елемента в певний період часу. Також необхідно забезпечити динаміку аналітичних досліджень стану кожного елемента та слідкувати за падінням або значним ростом значення певного показника.

Показники економічної безпеки – це найбільш значущі параметри, які дають загальне уявлення про стан економічної системи в цілому. Наприклад, для рівня держави ці показники будуть такі [12]:

- 1) зростання ВВП;
- 2) рівень і якість життя більшості населення;
- 3) темпи інфляції;
- 4) рівень безробіття;
- 5) структура економіки;
- 6) майнове розшарування населення;
- 7) криміналізація економіки;
- 8) стан технічної бази господарства;
- 9) витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР);
- 10) конкурентоспроможність;
- 11) імпортна залежність;
- 12) відкритість економіки;
- 13) внутрішній і зовнішній борг держави.

Для підприємства пропонується розробити такі показники та звести їх у єдину систему (табл. 1).

По-перше, розглянемо параметри фінансової безпеки, як найважливішої складової економічної безпеки підприємства. Рентабельність власного капіталу (*ROE*) – коефіцієнт, який дорівнює відношенню чистого прибутку від реалізації до середньорічної вартості власного капіталу. Даними для його розрахунку служить бухгалтерський баланс. Рентабельність власного капіталу показує величину прибутку, яку отримує підприємство (організація) на одиницю вартості власного капіталу. Розраховується за формулою:

$$ROE = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість власного капіталу}} \quad (1)$$

Нормативне значення коефіцієнту дорівнює 0,2. Якщо показник наближається до критичного значення – це ознака того, що фінансова безпека під загрозою.

Рентабельність активів (*ROA*) – фінансовий коефіцієнт, що характеризує віддачу від використання всіх активів підприємства. Коефіцієнт показує здатність підприємства генерувати прибуток без урахування структури його капіталу (фінансового левериджу), якість управління активами. На відміну від показника «рентабельність власного капіталу», даний показник враховує всі активи підприємства, а не тільки власні кошти. Тому він менш цікавий для інвесторів, проте є дуже показовим для фінансової безпеки. Формула розрахунку *ROA*:

$$ROA = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Активи}} \quad (2)$$

Таблиця 1. Система показників для визначення стану ефективності економічної безпеки підприємства

Елемент системи безпеки	Показник ефективності	Елемент системи безпеки	Показник ефективності
фінансова безпека	— Рентабельність власного капіталу — Рентабельність активів — Коефіцієнт фінансової незалежності	техніко-технологічна безпека	— Приріст фондівдачі — Збільшення швидкості обороту оборотних коштів, відносно відхилення — Приріст обсягу випуску продукції
політико-правова безпека	— Коефіцієнт платіжної дисципліни — Коефіцієнт якості юридичних послуг — Коефіцієнт юридичного менеджменту	інформаційна безпека	— Продуктивність інформації — Коефіцієнт інформаційної озброєності — Коефіцієнт захищеності інформації
інтелектуальна безпека	— Рівень освіти персоналу — Коефіцієнт інноваційності підприємства — Коефіцієнт інноваційного потенціалу підприємства	екологічна безпека	— Коефіцієнт безпечності продукції — Коефіцієнт раціонального використання відходів — Коефіцієнт забруднення середовища
кадрова безпека	— Плинність кадрів — Коефіцієнт лояльності персоналу — Коефіцієнт оновлення персоналу	силова безпека	— Коефіцієнт захищеності майна — Коефіцієнт захищеності персоналу — Коефіцієнт транспортної безпеки

Джерело: розроблено автором

Нормативне значення коефіцієнту залежить від сфери діяльності підприємства:

- для фінансових установ – 0,1;
- для виробничих підприємств – 0,2;
- для торговельних компаній – 0,4.

Найважливішим показником, що характеризує фінансову стійкість підприємства, є питома вага власного капіталу в загальній сумі господарських засобів. Цей показник носить назву коефіцієнта концентрації власного капіталу (або інакше коефіцієнта автономії або коефіцієнта фінансової незалежності) (*КА*).

Коефіцієнт фінансової незалежності обчислюється за такою формулою:

$$КА = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Валюта балансу}} \quad (3)$$

Нормативне значення коефіцієнту дорівнює 0,5.

Показники кадрової, техніко-технологічної, екологічної та силової безпеки добре освітлені у науковій літературі як українськими, так і зарубіжними авторами. Тому детально описувати їх не має сенсу в межах даної статті.

Продуктивність інформації (*P_i*) показує наскільки продукція підприємства покриває витрати на забезпечення з отримання інформаційних ресурсів, тобто для того, щоб отримувати необхідну інформацію для повноцінного функціонування, підприємство витрачає фінансові ресурси, щоб забезпечити діяльність інформаційними. Продуктивність інформації обчислюється за формулою [13]:

$$P_i = \frac{B_i}{V}, \quad (4)$$

де *V* – обсяг основної продукції у грн.;
B_i – витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн.

Нормативне значення коефіцієнту дорівнює 0,2.

Коефіцієнт інформаційної озброєності (*K_{OI}*) показує ступінь озброєності інформацією весь персонал підприємства. Формула розрахунку:

$$K_{OI} = \frac{B_i}{Ч_{cc}}, \quad (5)$$

де *B_i* – витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн.;
Ч_{cc} – середньоспискова чисельність працівників, чол.

Нормативне значення коефіцієнту дорівнює 0,2.

Коефіцієнт захищеності інформації (*K_{ЗІ}*) показує наскільки є можливість у підприємства забезпечувати діяльність інформаційними ресурсами та їх захист. Формула розрахунку:

$$K_{ЗІ} = \frac{B_{зi}}{B_i}, \quad (6)$$

де *B_{зi}* – витрати підприємства на захист інформаційних ресурсів, грн.

Нормативне значення дорівнює 0,1.

Правова складова полягає у всебічному правовому забезпеченні діяльності підприємства, дотриманні чинного законодавства. Правову небезпеку становлять:

- недостатня правова захищеність інтересів підприємства в договірній та іншій діловій документації;
- низька кваліфікація працівників юридичної служби відповідного суб'єкта господарювання та помилки у підборі персоналу цієї служби;
- порушення юридичних прав підприємства і його працівників;
- навмисне чи ненавмисне розголошення комерційно важливих відомостей;
- порушення норм патентного права.

Коефіцієнт платіжної дисципліни ($K_{ПД}$) показує наскільки підприємство дотримується строків погашення заборгованості перед обов'язковими контрагентами. Формула розрахунку:

$$K_{ЗІ} = \frac{П_0 - З_{ШС}}{П_0}, \quad (7)$$

де $П_0$ – прибуток від операційної діяльності, грн.;
 $З_{ШС}$ – збитки від штрафних санкцій, грн.

Нормативне значення показника має наближатись до 1,0.

Коефіцієнт якості юридичних послуг ($K_{ЯЮП}$) показує якість роботи юридичної служби на підприємстві, тобто наскільки юридично підприємство може відстоювати свої права у зовнішньому середовищі. Формула розрахунку:

$$K_{ЯЮП} = \frac{С_В}{С_З}, \quad (8)$$

де $С_В$ – судові справи, виграні в суді, од.;
 $С_З$ – загальна кількість судових позивів підприємства, од.

Нормативне значення показника має наближатись до 1,0.

Коефіцієнт юридичного менеджменту ($K_{ЮМ}$) характеризує баланс між відшкодованими штрафними санкціями та нарахованими. Коефіцієнт розраховується за формулою:

$$K_{ЮМ} = \frac{Д_В}{Д_Н}, \quad (9)$$

де $Д_В$ – дохід від відшкодованих штрафних санкцій, грн.;

$Д_Н$ – дохід від нарахованих штрафних санкцій підприємству, грн.

Нормативне значення показника має наближатись до 1,0.

Тепер розглянемо параметри інтелектуальної безпеки. Рівень освіти персоналу ($P_{ОП}$) показує ступінь освіти персоналу підприємства. На практиці існує 3 ступеня освіти: середня, професійна, вища. Рівень освіти розраховується за формулою:

$$P_{ОП} = \frac{K_В}{K_С + K_П + K_В}, \quad (10)$$

де $K_С$, $K_П$, $K_В$ – кількість персоналу з середньою, професійною та вищою освітою відповідно, од.

Нормативне значення показника має наближатись до 0,75.

Коефіцієнт інноваційності підприємства ($K_{ІП}$) показує ступінь інноваційних нововведень у діяльність підприємства. Формула розрахунку:

$$K_{ІП} = \frac{K_{ІПР}}{K_П}, \quad (11)$$

де $K_П$ – кількість реалізованих проектів за останні п'ять років, од.;

$K_{ІПР}$ – кількість інноваційних проектів за цей же період, од.

Нормативне значення показника має наближатись до 0,75.

Коефіцієнт інноваційного потенціалу підприємства (K_I) показує можливість та ступінь готовності підприємства до інноваційних змін. Формула розрахунку:

$$K_I = \frac{\Phi_{ІР}}{НП}, \quad (12)$$

де $\Phi_{ІР}$ – фонд розвитку підприємства, грн.;

$НП$ – нерозподілений прибуток підприємства, грн.

Нормативне значення показника має дорівнювати 0,75. Тепер ми маємо можливість скласти профіль параметрів ефективності системи економічної безпеки у виді матриці (табл. 2).

Таблиця 2. Матриця параметрів ефективності системи економічної безпеки

Параметр економічної безпеки	0	0,25	0,5	0,75	1,0
Коефіцієнт юридичного менеджменту					
Коефіцієнт якості юридичних послуг					
Коефіцієнт платіжної дисципліни					
Коефіцієнт захищеності інформації					
Плинність кадрів					
Рентабельність власного капіталу					
Рентабельність активів					
Коефіцієнт фінансової незалежності					
Продуктивність інформації					
Коефіцієнт інформаційної озброєності					
Коефіцієнт оновлення персоналу					
Приріст фондівддачі					
Збільшення швидкості обороту оборотних коштів, відносно відхилення					
Приріст обсягу випуску продукції					
Коефіцієнт безпечності продукції					
Коефіцієнт раціонального використання відходів					
Коефіцієнт забруднення середовища					

Продовження табл. 2

Параметр економічної безпеки	0	0,25	0,5	0,75	1,0
Рівень освіти персоналу					
Коефіцієнт інноваційності підприємства					
Коефіцієнт інноваційного потенціалу підприємства					
Коефіцієнт захищеності майна					
Коефіцієнт захищеності персоналу					
Коефіцієнт транспортної безпеки					
Коефіцієнт лояльності персоналу					
Коефіцієнт платіжної дисципліни					
Коефіцієнт якості юридичних послуг					
Коефіцієнт юридичного менеджменту					

Джерело: складено автором

Висновки

Дана матриця дозволяє:

- 1) оцінити фактичний рівень економічної безпеки підприємства за кожним параметром;
- 2) оцінити ступінь відхилень нормативних значень параметрів від нормативних;

3) формувати напрямок стратегічного розвитку підприємства з досягнення ефективної економічної безпеки.

Таким чином, розроблена матриця має стати практичним інструментом для визначення рівня ефективності економічної безпеки підприємства.

Список літератури:

1. Колпаков П. А. Концептуальные основы экономической безопасности фирмы: автореф. дис. канд. экон. наук / П. А. Колпаков. – М., 2007. – 25 с.
2. Лянной Г. Система экономической безопасности предприятия / Г. Лянной // BOS – журнал о личной и коммерческой безопасности. – 2006. – №7. – С.16 – 19.
3. Лященко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія / О. М. Лященко. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. – 400 с.
4. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Лященко О. М. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
5. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства / І. Шевченко // Наука молода. – 2010. – №10. – С. 178 – 181.
6. Шемаєва Л. Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. д-ра. экон. наук / Л. Г. Шемаєва. – К., 2010. – 39 с.
7. Амитан В.Н. Экономическая безопасность: концепция и основные модели / В. Н. Амитан // Экономічна кібернетика. – 2009. – №3-4. – С. 13 – 20.
8. Великий економічний словник, Видавництво «Інститут нової економіки», 2004.
9. Мак-Мак В. П. Служба безопасности предприятия. Организационно-управленческие и правовые аспекты деятельности / В. П. Мак-Мак. – М.: Мир безопасности, 1999.
10. Грунин О. А. Экономическая безопасность организации / О. А. Грунин, С. О. Грунин. – Пб.: Питер, 2002. –160 с.
11. Кузнецов И. Н. Бизнес-безопасность / И. Н. Кузнецов. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2007. – 416 с.
12. Кузнецов О. О. Захист інформації та економічна безпека підприємства : монографія / Кузнецов О. О., Євсєєв С. П., Кавун С. В. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 360с.
13. Ортинський В. Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посібник / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко. – Київ : Правова єдність, 2009. – 542 с.

Надано до редакції 05.01.2015

Ромахова оксана Олександрівна / Oksana O. Romahova
romahova72@yandex.ru

Водолазкін Родіон Валерійович/ Rodion V. Vodolazskin
admka@ya.ua

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Дослідження параметрів ефективності системи економічної безпеки [Електронний ресурс] / О.О.Ромахова, Р.В.Водолазкін // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 2 (18). – С. 226-230. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n2.html>